

Rahvaharidustöö maailmaliit.

Vaatamata sellele, kui rahvus- ja omapärane on ühegi maa ja rahva vaimne elu ja majanduslik olukord, kulgevad paljud peasihid elus nüüdisajal enam kui enne rahvusvahelisuse poole. Riigi ja ühiskonna poliitika, seadusandlus, kauba- ja tööstusajandus, teadus, kunst ja üldse kõik, mis püüab arenemise poole ja tahab elada, otsib endale rahvusvahelisi eeskujusid ja suhteid ning tunneb tarvidust rahvusvahelisest toest ja tunnustusest. Ja üha üldisemalt hakatakse saama aru sellest, et õlles korralik rahvuslane või elujõuline liikumine oma maal peab olema ka korralik inimene või kõlbeliselt vastuvõetav liikumine kogu maailma silmis.

Ka vaba rahvaharidustöö, nii noor kui see oma nüüdisaegses tähenduses ongi, ei ole võinud ega tahtnud kalduda kõrvale sellelt üldiselt teelt.

Seegi on jõudnud sõlmida rahvusvahelisi suhteid ja organiseeruda rahvusvaheliselt, olgugi et see organiseerumine sel hetkel on veel nõrk ja puudulik.

Tähelepandavaim rahvusvaheline organisatsioon vaba rahvahariduse alal on 1919. a. asutatud „The World Association for Adult Education“ (= Rahvaharidustöö maailmaliit). Selle asutaja ja edendaja Albert Mausbridge oli juba seda liitu kavatsedes — eriti ingliskeelses maailmas — tuntud ja tunnustatud haridustöö tegija; seegi näitab seda, et Inglismaa kaks vanimat ülikooli olid rutanud nimetama teda oma audoktoriks. Selle kuuluse ja au tema, alul tundmatu raamatupidaja, oli saavutanud oma 1902. a. asutatud „tööraha haridusliidu“ suurepärase arenmise ja kasvava tähtsuse kaudu.

Kumbki neist organisatsioonidest ei ole loodud sel viisil, nagu meil üldiselt sünnivad keskorganisatsioonid. Need asutati üksiku „selgenägija“ algatusel väikestena, vähendudlikena, kindlate määruste ja töökvadeta. Need on tõotanud esimesed murrangastaad üksikute kingituste abil, asutamise idee leitudaja isiklikult keskpunktiks ja jõu-

allikaks. Alles siis, kui algatusaastate raskused on võidetud ja töö tulemused hakkavad esinema kergemini kättesaadavana, organiseerutakse tihedamini ja liikumine muutub oma jalgel arenevaks.

Nii on asjalugu eriti just kõne all oleva maailma iiduga. Selle asutamiskoosolekule vaevalt oli saabunud 50, osalt tähtsal kohal seisvat, isikut, aga need olid kõik Britannia võimu maaalalt ja kaugemad neist veel isegi muul otstarbel Londonisse sõitnud, ja nii juhuslikult, ajutiselt kokku hangitud. Sellest hoolimata saadi 24 juuresolijat asjast innustuma ja „maailmaliit“ kaugelekandvate, kugi vaid üldjoontes määritletud kavadega asutati pikema kaalumisea.

Alguses seati sellele „maailmaliidule“ väike keskbüroo Londoni, ajama rahvuslikke ja rahvusvahelisi asju rahvaharidustöö alal. Sellele hõlbustamiseks asutati väike, aastas neli korda ilmuv ajakiri. Teisel tegevusaastal asuti (selleks otstarbeks saadud kingitussummade abil) korraldama haridustööd briti laevadel merimeeste keskel. Samal ajal saab hea alguse ka hiljemini tähelepandavaks paistunud kirjanduse vahetalitus. A. 1921 asutati „The British Institute of Adult Education“ (= haridustööd ja -küsimusi uuriv asutus Inglismaal), mis hiljemini on saanud iseseisvaks ja omandanud suure tähenduse.

Päris rahvusvaheline tegevus edeneb alguses väga aeglaselt ja pigistub kokku peaaegu ainult ingliskeelseid maid puutuvaks. A. 1920 saab liit siiski juba teatud määral toetust Hollandist ja veidi hiljemini Ühisriikidest, Tšehhoslovakkias ja Rootsis, mis maist siis liitub mõningaid üksikliikmeid või mõni organisatsioonigi. Aga alles a. 1926 sünnib märgatav muutus seeläbi, et sakslased tulevad kaasa ja asutavad maailmaliidu Saksa osakonna. Siis järgneb osakondade asutamine Hollandis, Daanis ja Rootsis, hiljemini Soomes ja Poolas. Pea asutatavat rahvuslikud osakonnad ka Norras ja Austrias. Ühendriikide ja Tšehhoslovakkia osa liikmete ja

väranduste hankimises liidule on Inglismaa järele tähelepandavaim, kuigi neis mais ei ole organiseerunud osakondi, vaid üksikud isikud ja eri organisatsioonid on otsekohe astunud maailmaliitu. Liidu ehitus nimelt on veel tänapäevalgi nii laiale ulatuv, et sia võib liituda üksikliikmeid, üksikuid organisatsioone ja rahvuslikke osakondi, milledest viimati mainitute koosseis taas võib olla väga mitmesugune. Ühel või teisel viisil on siin nüüd esindatud kogu inglise- ja saksakeelne ning slaavi maailm, välja arvatud Vene, siis veel Põhja-Euroopa, hulgas muidugi maid, kellede osa pirdub vaid mõninga üksikliikme või väikese org-i kuulumisega liitu. Täiesti välispool sellest on veel prantsus-, hispaania- ja itaaliakeelsed maad, milledes kodunegi vaba haridustöö on praegu täitsa nõrk ja korraldamatu.

Liidu tegevuse otstarve ja vormid on selle eri arengisastmel ja eri olukordades väljendatud teatud määral erisõnadega, aga peasisu on olnud kogu aeg sama. A. 1929 „katseks“ heakskiidetud seaduste järgi püüab liit oma sihtide saavutamiseks 1) pidada ülal Londonis keskbirood, üle kogu maailma ulatava rahvaharidustööd puutava informatsioonitegevuse jaoks; 2) edendada rahvaharidustöö tegijate vastastikust mõju; 3) anda välja ajakirja; 4) edendada tegevate isikute, õpetajate ja õppijate vahetust eri maade vahel; 5) korraldada rahvusvahelisi nõupidamiskoosolekuid.

Seni tähelepandavaim saavutus liidu tegevuses on 1929. a. augustis Cambridge'is (Inglismaal) korraldatud rahvusvaheline nõupidamiskoosolek, millest võttis osa üle 400 esindaja maakera eri kohtadest. See kestis 10 päeva ja selle aja jooksul peeti üldkoosolekuil üldisloomulisi referaate ja eri jaoskondades arutati õpingide tegevust, loengute pidamist, rahvaulikoolitööd, koduraamatukogude tööd, raadiotegevust jne. Valmistavana määrusena avaldati 476 lk. suur „International Handbook of Adult Education“ (rahvaharidustöö rahvusvaheline käsiraamat), mis sisaldab seletusi rahvaharidustööst ja seda käsitlevast kirjandusest 26 eri maas, olles nii praegu oma ala täielisim allik.

Suurim otsustamisvõim liidus on selle nõukogul, mille moodustasid alguses liidu isegiustatud juhatajad ja mõned Londoni ülikooli välismaalased-õpetajad. A. 1926 Daanis peetud esimesel päris rahvusvahelisel koosolekul otsustati, et tulevikus moodustaksid nõukogu: 1) liidu ametnikud, 2) rahvuslike osakondade ja otsekohe liitunud organisatsioonide esindajad ja 3) liidu 24 asutajat liiget.

Nii moodustatult tuli nõukogu kokku kolm korda. A. 1929 vastuvõetud ajutiste määruste järgi moodustavad nõukogu, mis kord aastast tuleb kokku, liidus esindatud maade esindajad, kellede arv määratakse võttes arvesse ühegi maa osavõttu liidu tegevusest ja oivreid selle heaks, siiski nii, et ükski maa ei saa enam kui 5 hääleõiguslikku esindajat. Augustis 1930 Rootsis peetud koosolekul arendati veelgi seda korraldust, otsustades, et maa, kust liitu kuulub vähemalt 20 üksikliiget või üks organisatsioon ja kelle poolt on kesktöimkonnale antud edasi vähemalt 8 naela, saab ühe esindaja nõukogusse; iga järgneva 20 üksikliikme või org-i ja 20 naela pealt tuleb üks esindajakoht lisaks, kuna esindajate suurimaks määraks jääb 5 ühelt ja samalt maalt. (Keskliidule minevad reegli-pärased liikmemaksud on 42 shillingit org-ilt ja 6 sh. üksikliikmelt, siiski nii, et rahvuste osakonnad annetavad oma org-ide eest vaid 21 sh. ja üksikliikmete eest 5 sh., hoides ise korras selle asja.)

Nõukogu koosolekute vaheajal on otsustamisvõim nõukogu poolt valitud täidesaatval komisjonil. Varemini oli sellegi koosseis enam-vähem juhuslik, aga 1929. a. otsustati, et komisjoni 5 liikmest tuli igal esindada määratud keele- või piirkonnarühma nii, et briti maailmariik, Ameerika, germaanid, Skandinaavia maad (ja Soome) ning slaavid saavad igaüks ühe esindaja. Lisaks tuleb inglane - esimees, sakslane - abiesimees ja tšehh - varahoidja (nimeline auamet). Nii moodustatud täidesaatva orgaani kõrval on liidul veel eriline ajujuhatus, kuhu kuulub president (Mansbridge) ja 5 eri mailt valitud abipresidenti.

Nõukogu viimasel koosolekul Rootsis otsustati seada ka erilisi jaoskondade toimkondi eri küsimuste selgitamise ja arendamise jaoks. Ühtlasi lepiti kokku, et nende jaoskondade esimehed valitakse eri maist ja iga jaoskonna tegevuse vastutavaks arendajaks jääb see maa, kus juhataja toimib. Koosolekul nimetati vaid juhatajad, kelle hooleks jääb asja edasiarendamine. Nende osakondade tegevusalad ja asukohad on: raamatukogud ja vaba rahvaharidustöö — Saksa; tööraha haridustöö — Rootsi; kirjaoskamatus (kõrvaldamine) — Poola; maarahva haridustöö — Tšehhoslovakkia; merimeeste haridustöö — Inglise; muuseumid ja rahvaharidustöö — jäi määramata; raadio ja vabaraharidustöö — Ühendriigid.

Liidu, nagu teistegi (heade ürituse, tegevust raskendab rahapuudus. Liikmemaksud toovad sisse suhteliselt vähe, mistõttu ongi tegevus senini sündinud peamiselt Inglise

ja ameerika kingituste ning raamatute levitamise saadud sissetuleku abil. Kingituste abil on keskoimkond saanud hankida oma maja tarviliste ruumidega rahvusvahelise haridustöö-raamatukogu ja seal tehtava uurimistöo jaoks. Aga liidu sekretariaat on väga nõrk; ise asja juures on praegu vaid üks kirjavahetust pidav sekretär, miss Dorothy W. Jones, kelle innustus ja töötahe on küll

ülejooksev, aga kelle tegevust nõrgendab muu hulgas keeleoskamatus, sest ta valitseb ainult inglise keelt. Hoolimata puudusist on liidul ja selle keskoimkonnal juba tähele pandav rahvusvaheline tähendus ja see tähendus loomulikult kasvab seda mööda, kuidas vaba rahvaharidustöö eri mais ja ka rahvusvaheliselt jõuab korralduda ja pääseb arenema.

Kuhu nüüd?

G. P.

Peaaegu kõikides nii pealinna kui ka provintsi lehtedes leidus pühendusi sellele kahele tuhandele, kes nädala eest jättis keskkooli seljataha.

„Kuhu nüüd?“ küsiti neilt ning katsuti kohe ka vastus anda.

Ei oleks ehk sugugi üleaarne kinkida tähelepanu ka neile kaheksale tuhandele, kes lahkuvad algkoolist ja kellele osutub veel raskemaks ülesandeks vastuse andmine küsimusele: kuhu nüüd? Tänapäev on neil kõigil ühine teerada — algkool. Seda mööda tuli sammuda: ühel vabatahtlikult, teisel — paragraafi mõjul. See tee pidi käidama. Nüüd on kadunud seaduse surve ning tee on hargnenud mitmeks: kuhu nüüd?

Möödunud aastal läks sajast algkooli lõpetajast keskkooli 35. Varem aastail oli see arv veelgi suurem. Selle teharu kohta võiks öelda, et ta on võrdlemisi pikk, nõuab keskmise pingutuse juures läbikäimiseks vähemalt viis aastat, ja, kuna paljud sellele siirdunud oma jõudu ning kalduvusi pole arvestanud, siis ei ole sugugi ime, et ligi pooled (15) enne sihile jõudmist väsivad ning kõrvale varisevad. Raisatud on aeg ja raha, näkimata veel sellest tahet nõrgendavast mõjutusest, milline käib alati kaasas kord juba etteseadud sihi poole püüdmisest loobumisega. Seepärast: ettevaatust selle teeraja valimisel!

28 noort valisid oma haridustekonna jätkamisel tööstus-, põllutöö- või kodumajanduskooli haru.

Teadmiste ja oskuste omandamine ning nende rakendamine igapäevases elus on majapidamise ratsionaliseerimise üheks tähtsaimaks eeltingimuseks, millist püüavat ükskõikse võidu arendada ja siivendada kõik kultuurrahvad. Seepärast ei saa kuidagi mõis-

ta hukka nende püüet, kes tänavugi kutsehariduse omandamise suunas kavatsevad minna teele. Vanemal tuleks aga kutseala valimisel arvestada rohkem noorte ihuvi ja kalduvusi kui oma isiklikku sümpaatiat või antipaatiat mõne ala vastu.

18 algkooli lõpetajat seadsid sammud täienduskooli poole, mis kujutab meil enesest teatud kindla kavaga pikemaajalist kursust kindla kuulajaskonnaga. Olgugi et see kooli tüüp meil veel on alles väljakujunemise staadiumis, on ta kutsekooli surrogaadina praktiliste alade õpetamisel siiski nii mõndki meie noorsoole suutnud anda. Seepärast võib küll õnnitella ka neid, kes täienduskoolides ennast kavatsevad edasi harida.

Kuid ülejäänud 19 — mis on saanud nendest?

Nad jäid kõik koju! Ühed vabal tahtel, teised — olude sunnil. Oli põhjust nende elukäigu e kõige enam tunda kaasa.

Minu pühendusühite kogu sellele kaheksa tuhande pealisele noorte perele, eeskätt sellele osale, kes elab maal, oleks: Puhka hästi! Puhkuse all mõtlen ma kehalist tööd, mis on pideva vaimse pingutuse järele parimaid ning õilsaimaid puhkamisviise.

Näidake oma vanemaile ja tervele ümbuskonnale, kus te eales liigute, et haridus teid on õpetanud tööd armastama, mitte põlgama! Tõestage, et kool ei kasvata hobusega päevavargaid, vaid inimesi, kes tõesti väärivad inimese nime. Siis ei keeldu ka enamik nende 19 noore vanemaist oma lastele nende paariaastase töö järele, kui nad juba on jõudnud 17—18 eluaastasse, luba andmas astumiseks m a r a h v a ü l i k o o l i, mis suguseid on meil kaks: Virumaal — Kundas ja Harjumaal — Kehras.

Näitelavade korraldamine.

Paul Sepp.

1. Üldised mõisted ja printsiibid.

Laval ümbritsevad näitlejat mitmesugused asjad, nagu mööbel, butafooria, rekvisiit ja dekoratsioonid. Katsume kõigepealt selgitada need mõisted.

Mis on mööbel, see on teada.

Butafooriaks nimetatakse teatris säärased igapäevase elu tarbeasjad, mis on lavale asetatud ja vajalised ettekantava tüki tegevuse kestes, nagu söögi- ja jooginõud, söök, relvad, tööriistad, raamatud, pildid, muusikariistad jne.

Rekvisiit — igasugused pisiasjad, mida vajab näitleja lavai mangu ajal, nagu näiteks raha, kiri, prillid, piip jne. Enamasti on need asjad ehtsad, kuna aga butafoorias on kõik asjad loomutruult järele tehtud, sest nende asjade huugas on palju sääraseid, mida teater ei saa välispoolt muretseda.

Kanapraad, sink, vorstid, õunad, pirnid ja muud toiduained on kõik valmistatud kas puust või paberimassist (pajemaseest).

Dekoratsioonid on kaht tüüpi — maalitud, kahedimensioonilised (näiteks: maastik, kinnise ruumi sisemine sein jne.), ja konstrueeritud, kolmedimensioonilised (näiteks: trepp, igasugused ülesehitused jne.), või nn. praktikaablite kombinatsioon.

Naturalistlikus ja realistlikus teatris lava sisseseade ja dekoratsioonid kujundavad staatiliselt selle materiaalse miljöö, milles sünnib tegevus. Ütlen staatiliselt, s. o. liikumata, seepärast, et nad vaatuse või pildi kestes ei muuda end, jäädes ikka endisteks. Aga on veel olemas teisi lava sisseseade elemente, mis kujundavad teatud materiaalselt miljööd dünaamiliselt, s. o. liikumisega, nad võrduvad muudatustele, mis nendes sünnib. Nii näiteks lava valgustus — valgustuseffektidega (koit, päikese loojaminek, kuuvalgus, tweekahju jne.) ühelt poolt ja kõlaefektidega teiselt poolt (müristamine, mere lainetus, lindude laul, kiriku kellad jne.). Kõlaefektid tehakse lava taga kulissides olevate masinatega, aparaatidega, — valgustuseffektid on aga seotud üldvalgustusabinõudega, mis on asetatud teatris mitmesse kohta, nii otse lavale kui ka välispoole lava.

Moodne teater, arvestades seda, et laval liigub elav inimene, püüab ka teda ümbritsevaid dekoratsioonid mitte maalida kahes dimensioonis, vaid konstrueerida kol-

mes dimensioonis, nagu seda on näitleja — elav inimene.

Kuna vanas teatris valmistas dekoratsioonid maalikunstnik, vajab aga moodne teater rohkem arhitekti-ehitajat, kes ei maali, vaid konstrueerib dekoratsioonid.

Igatahes moodne teater püüab täiesti õigesti lihtsustada näitlejat ümbritsevat lavasisseseadet, sest on ju laval kõige tähtsam näitleja ise ja oleks ülekohus tema vastu publiku tähelepanu segada kõrvalasjadega.

2. Lava sisseseade ehk mööbel.

Lava sisseseade, nagu dekoratsioonigi, annab meile kujutuse sellest ringkonnast, kus sünnib näidendi tegevus; siis, tähendab, sellesamaga nad täiendavad üldpilti, mis vaatleja omab näitleja maskist ja kostüümist, ja ühes sellega nad peavad vastama ja karakteriseerima seda ajajärku ja rahvast, seda sotsiaalset ja professionaalset ringkonda, mis näidend on ette kirjutanud. Pealeselle lava sisseseades kui ka kostüümides ja näitlejate maskides, ehkki vähemal määral, peegelduvad selle isiku karakter ja temperament, kes elab laval kujutatava elu ruumis, ta maitse ja kombed. On selge, et hajameelse, sügavasti endasse süvenenud inimese tuba näeb välja sootuti teisi kui selle oma, kes on tähelepanelik oma ümbruses olevate asjade vastu; sama kontrast ilmneb ka ihnsa ja pillaja inimese ruumides, mõnuarmastava ja peenemaitse inimese ühelt poolt ja sparta kasvatuses saanu — teiselt poolt jne.

Samuti nagu kostüümid ja maskid peab ka lava sisseseade väljendama autori stiili ja tüki koloriiti, iga vaatuse ja pildi meeleolu ja mõtet, olema kooskõlas nii värvides kui joonteski kõige sellega, mida vaatleja silm lavalt vastu võtab.

Me teame juba, et kõige tähtsam teatris on näitleja looming, me teame ka, et vaatleja ei tohi jääda passiivseks kõige selle vastu, mis laval sünnib, vaid peab aktiivselt kõigest osa võtma. Seepärast ei tohi lava kuhjata täis ülearuste asjadega; laval olgu vaid kõige hädavajalisem ja iseloomustavam, kõik muu olgu täiendatud vaatleja enese kujutusvõimega, ei tohi ta tähelepanu näitleja mängust viia kõrvale, lavale, mis on moonutatud ajalooliseks või etnograafiliseks muuseumiks.

Lava sisseseadel on ka suur praktiline tähendus, sest ta võimaldab, tarvitades üht ja sama dekoratsiooni, muuta materiaalselt

sotsiaalset seisukorda. Mööbli vahetus, ruumi korraldus muudavad täiesti toa miljöö: vahetage taburetid, pingid, värvimata ja poleerimata laud pehme ja stiilse mööbliga, võtke seintelt odavad pildid ja piltpostkaardid ja nende asemele riputage üles olimaalid suurtes raamides, riputage akendele ja ustele kardinad, asetage hollandi ahju asemele kamin jne.—ja ühe ja sama toa dekoratsiooni juures te saate väikekodanliku toa asemele härrastetoa.

Mööbli ehk lava sisseseade muretsemine maalavadel on eriti raske ja siin oleks kohane tuua mõned praktilised soovitusel. Mööbli laenamine välispoolt on kaunis tülikas ja kulukaski. Siin võiksin soovitada muretseda komplekt kokkupandavat mööblit Shemsurini süsteemi järgi; temal on töötatud välja 6 asja — taburett, tool, leentool, diivan, kirjutuslaud ja vene troon. Kõik need asjad on kokkupandavad ja nende paremus on selles, et nende hoidmine ei nõua palju ruumi ja nad ei lähe nii ruttu rikki, on üldse portatiivsed. Joonise järgi valmistab neid iga puusepp. Sama mööbli võib muuta pehmeks mööbluks, esiteks — mitmevärviliste ja mitmesuguste muustritega selleks tehtud katetega, mis tõmmatakse puumööbli peale. Seejuures need mööbli katted võivad olla valmistatud triibulisest, värvilisest riidest või värvilisel riidel võib olla käsitsi šablooniga peale tehtud soovivat muster. Neid katteid võib tarvitada mõlemalt poolt. Teiseks võib katete asemel võtta tarvitusele samuti triibulisest värvitud või valmisriidest patju, sidudes neid puumööbli külge igakord vajaduse järgi. Nii saab katete ja patjadega ühest mööbli komplektsist teha mitu, sellega hoida kokku kuludes ja ruumis nende hoidmiseks.

Sel juhul, kui on tarvis muuta harilik mööbel mingisuguse ajaloolise stiili mööbluks, nagu gooti või rokokoo, soovitab E. I. Kamsolkin teist abinõu — tõmmata harilik mööbel üle katetega, mis on maalitud vastavasse stiili, kusjuures joonistuses vabaks jäänud mööbli katte pind tuleb värvida mustaks.

Lõpuks peab tähendama, et igal, isegi vähimal, seltsil on palju kasulikum muretseda endale üks garnituur säärast mööblit kui igakord laenata seda mujalt, mis on kulukam ja tülikamgi.

3. Butafooria ja rekvisiit.

Vajalise butafooria muretsemine sünnitab palju raskusi maaseltsidele, kuid kui leidub teatrit harrastajate ringis inimesi, kes tahaksid enda peale võtta butafooria valmistamise, siis toon siin mõned näpunäited selleks.

Butafooria valmistamiseks tuleb valida odav, tugev ja tulekindel materjal. Harilikult tarvitatakse selleks puud, metalli, kartongi, mis pärast vajalise vormi kujundamist värvitakse üle käsitsi või trafareti järgi. Kõige raskem on butafooria valmistamine papjemašest. Selleks kaks järgmist valmistamisviisi.

1) Voolitakse savist tarvisminev asi, sellest mudelist valatakse kipsist vorm ja, kui viimane on kuivanud, määratakse ta steariini ja petrooleumi seguga. Siis tehakse paberitükikestest puder, mis keedetakse täiklise ja nisujahuga segamini, kuni puder muutub taigenataoliseks. Selle „taignaga“ täidetakse kipsist valmistatud vorm ja nii saab tarvilise asja koopia.

2) Teine valmistamisviis sarnleb esimesele selles, et tehakse samuti savist mudel ja kipsist vorm. Kuid edasi tuleb juba vahe — tehakse teine mudel, nüüd juba kipsist, ja see määratakse üleni steariini ja petrooleumi seguga, seepeale kaetakse mudel paberilehaga, võõratakse üle kliistriga kleebitakse peale uus paberikord ja nii korda kümme. Siis kuivatatakse ja värvitakse üle.

Esimene valmistamisviis on küll keeruline, kuid kõige kindlam, teine palju lihtsam, kuid vähem sobiv.

Puumaterjaalist tehakse relvad, kaetakse hõbedaga või kullaga alumiiniumi- või pronksipulbrist; samuti võib teha puumaterjaalist ka sööke (singid, linnupraed, juust, leib, puuvili jne.), värvides väljalõigatud vorm vastavalt olivärvidega. Söögi- ja jooginõud võib valmistada puust, kartongist või plekist, need värvides või värvilise paberiga üle tõmmates, jne.

Muidugi nõuab säärane töö palju taht ja püsivust ja ma soovitsin selle töö anda kooliõpilastele, kes võiksid seda teha koolis käsitöö-tundidel, mil oleks ka oma kasulik pedagoogiline tähtsus — ühtlasi kunstihuvi kasvatamine.

Mis puutub rekvisiidisse, siis siin erilist midagi öelda ei ole, kuna ta koosneb loomulikest asjadest.

4. Dekoratsioonid ja praktikaablid.

Dekoratsioonid peavad vastama samuti kõigile neile nõudele, mis käivad kostüümi, maski kohta — nad peavad iseloomustama vastavat ajajärku, rahvust, sotsiaalset olukorda, isegi seda isikut, keda nad ümbritsevad, nagu eluruum.

Dekoratsioonid peavad vastama autori stiilile, ta teose üldisele värvingule, väljendama iga vaatuse ja pildi meeoleolu: dekoraator annab kõike seda värvide ja joonte (ehituste)

kombinatsioonides. Nii näiteks oleks täiesti kunstiline absurdus, kui mõne tragöödia lavastuses dekoraator tarvitaks dekoratsioonides õrnu, heledaid ja magedaid värve, nagu helesinine ja roosa, või komöödias — sünget musta ja tagasihoidlikku valget.

On olemas mitu dekoratsioonide süsteemi, nagu — raamide, arkuste ja kardinat süsteemid.

Raamide süsteemi võib tarvitada ainult tubade jaoks — lava on piiratud kolmest küljest seintega — need on puust raamid, mille külge on kinnitatud kas vastavalt vajadusele maalitud lõuend või valmis mustriaga lõuend või tapeet. Tarvilistes kohtades jäetakse nendes raamides avatud uste ja akende jaoks, kuhu mahutatakse teised raamid maalitud akende ja uste jaoks.

Seda süsteemi tuleb eelistada seepärast, et raam-dekoratsioone ei ole tarvis vahetada, nad on kasutatavad mitmesuguseis kombinatsioonides.

Raamide süsteemis on veel üks variant — nimelt on kõikides raamides keskkoht, umbes harilikku ukse suuruses, välja lõigatud, vabaks jäetud. Nendesse avastesse paigutatakse vastavas suuruses maalitud pinnad, s. o. puuraamid, maalitud lõuendiga ületõmmatud. Iga säärane vahelduv pind on poole vähem dekoratsiooni raamist ja annab ühe ja sama raamistiku juures võimaluse kombineerida mitu tuba. Harilikult on need pinnad maalitud kahelt poolt. Seda variatsiooni võib kasutada siiski mitte igal juhul, vaid ainult härrastubade vahelduseks, sest kuigi raamide bordüür ja paneel on ühes neutraalses stiilis, on nad siiski seotud ühise linnakorteri plaaniga, kuna aga lihtraamide tarvitamisel võite muuta raamid talutare seintest härrastoa seinteks, sest siin vahetatakse kogu raamide pind, eelmise variatsiooni juures ainult üks osa sellest. Raamid ja nendesse mahutatud pinnad kinnitatakse naelte või haakidega.

Arkuste süsteemi dekoratsioon koosneb tagaseinast ja reast arkustest, mis raamivad lava laest ja külgedelt. Toa dekoratsioonina kujutab ta ülal lage, külgedel toa seinu, kolonne jne., maastikuna — kujutab õhku, metsa, parki jne.

Kardinat süsteem on tekkinud võrdlemisi ammu vajadusest lavapilti võimalikult lihtsustada, sest vana realistlik teater kippus minema liiale, koormates lavapilti ülaruste detailide ja asjadega.

Kuulus saksa näitejuht Georg Fuchs ütleb: „Ma leian, et teatri dekoratsioonidest võib ütelda sama, mis naistest üldiselt — parim näine on see, kellest õige vähe kõneldakse.“

Moodne teater on selles mõttes teinud palju huvitavaid uuendusi ja leidusi, mida tuleb eriti tervitada väikelavade seisukohalt, kus dekoratsiooni küsimus sageli lahendatakse mitte ainult stiili, vaid ka praktilisuse mõttes. Moodsa teatri hüüdsõna — väheste abinõudega võimalikult suuremat efekti saavutada — on just kohane väikelavade jaoks.

Me võime siin eriti soovitada kardinat süsteemi väikelavade jaoks, sest halvasti maalitud prospektid mõjuvad tänapäev ek-sitavalt, on palju kulukamad ja ebapraktilised.

Kardinat komplekt on järgmine: üks tagaseinakardin, lava avause suuruses, üks või kaks (oleneb lava sügavusest) plaani külge ja laekardinaid. Külge- ja laekardinat laius oleneb lava suurusel. Seda komplekti võib täiendada veel ühe suure, keskelt lahtitõmmatava kardinaga.

Kardinaiks võib tarvitada üsna odavat materjali, kas baikat, kretongi, kotiriiet või muud.

Kardinad on ühetoonilised: hall, helesinine, tumeroheline — metsa, maastiku, välisdekoratsiooni jaoks; tumepunane, pruun — siseruumide ja toa dekoratsiooniks. Kuid kõige rohkem tarvitatakse tumesinist või helesinist tooni, sest need värvid sobivad nii välisdekoratsioonideks kui ka siseruumide jaoks.

Kardinat ülemised otsad kinnitatakse latide külge ja riputatakse haakidega otse lava laele, kuna alumised otsad jäävad vabaks, neid ei ole soovitatav pöranda külge kinnitada. Kui lava kõrgus lubab, siis oleks parem kardinat ülesriputamiseks tarvitada blokki, nõõri ja rõngaste süsteemi.

Sääraسته kardinatega võib leidlik, maitserikas näitejuht või dekoraator luua palju huvitavaid lavapilte väheste kuludega. Kardinad raamivad kogu lava ühetoonilise fooniga. Sellele foonile tulevad väikesed lisandid, et saada vastav lavapilt. Näiteks: laval on üles riputatud helesinised kardinad, paigutage lava sügavusse kaks maalitud puud, veidi ettepoole, teisele plaanile — üks-kaks põõsast, ja sellest on küllalt lavapildi jaoks, mis peab kujutama aeda. Samal foonil — asetage sügavusse, tagumise kardinat ette, kamin, esimesele plaanile portaali ja küljekardinat vahele ühelt poolt ukse ja teiselt poolt akna dekoratsioon, täitke lava vajalise mööbliga ja teil on valmis toa dekoratsioon.

Kardinat süsteemi juures võivad näitejuht ja dekoraator asetada lavale ainult hädavajalised ja iseloomustavad asjad, seepärast tuleb siin arvestada nende leidlikkust.

Toon siin mõned näited kardinat tarvitamiseks.

1. Metsa dekoratsioon —
3-l plaanil, lavasügavuses, keskel, kaks puud.

2-l plaanil, lava keskel, kaks puud küljekardinat kõrval, lava keskkohal — käänd, selle taga — pöösas.

1-l plaanil, külgede juures, pöösad.

2. Park, aed —
samuti sügavuses paar puud, paar lillepöösast, maja külg ukse või aknaga, esiplaanil, paremal või vasakul, aiapink, värav, mööbel jne.

3. Mere rand —
kardin tagaplaanil peab kujutama õhku, taevast. Selle kardina ette asetatakse poole meetri kõrgune maalitud dekoratsiooniriba, mis kujutab merd (ilmingimata lainetuset). Mõlemal pool lava külgedel kaljukünkad.

Praktikaablid ehk poodiumid on väga tarvilised moodsa dekoratsiooni konstrueerimises. Nende abil ehitab dekorator laval igasugused tarvilised kõrgused, nagu — terrassid, rõdud, trepid, balkonid, mäed, sillad jne. Praktikaablite komplekt koosneb mitmesuguseist poodiumidest. Harilikult nende komplekt on nii suur, et tarbekorral võib nende abil tõsta poole või vähemalt ühe kolmandiku lavapinnast poole meetri kõrgusele. Komplektis on olemas praktikaablid 1 2, 1, 2 meetri kõrguses, 2 m. pikkuse ja 1 m. laiuse juures.

Välkelavadel on muidugi praktikaablite tarvitamine piiratud ja tarbekorral võib kasutada nende asemel kaubakaste.

Arusaadav, et me siin ei saa anda küllalt näpunäiteid ja juhtnööre, et võiks iseseisvalt võtta ette suuremaid ümberkorraldusi ja uuendusi; tuleb siiski igal juhtumil pöörduda asjatundjate poole. Sel puhul Haridusliit võib oma nõuga olla abiks.

5. Lavavalgustus.

Valgustusel laval on eriline tähtsus: ta võib hävitada dekoratsiooni, ta võib vähendada kogu lava sisseseade, kostüümide, maskide, näitlejate miimika ja plastika mõjuvuse, või ümberpöördukt. Sellega on ära määratud ta peamine ülesanne — teha nähtavaks ja tõsta välja kõik vaatlemise elemendid etendus. Teine valgustuse ülesanne, mida eriti tarvitatakse realistlikus teatris, on täiendada seda kujutust ühiskonna olukorrast, mida antakse kostüümide, maskide, dekoratsioonide ja kogu lava sisseseadega.

Nii, näiteks, võib valgusega kriipsutada alla isegi sotsiaalset seisukorda — vaese ta-

lutare tagasihoidlik valgustus ja pidulik valgustus kuninglikus palees.

Valgustusega võib märkida ära päevaaega — hommik, lõunapoolik, õhtu ja öö. Valgustusega võib anda edasi autori stiili, tüki üldmiljööd ja üksikute stseenide ja vaatuste meeleolu. Sellega on valgustusel tähtsus kui dünaamilisel abinõul, sest ta laseb ennast muuta kogu vaatuse kestes kooskõlas mängus muutuvate meeleoludega. Seks otstarbeks on võimalus kasutada kas tugevat või nõrka, teravat või pehmet valgust värvides või ilma. Ja tõepoolest, millist meeleolu võib luua müstilise kuupaistega, rõõmsa päikese kiirtega, rusuva tähetu ööga, äreva tulekahjupunaga, külma ja selge halli äripäeva valgusega, kurva õhtuhämarusega!..

Moodne lava, lihtsustades lavapilti dekoratiivselt, paneb selle juures erilist rõhku valgustusele, sest, nagu juba öeldud, tal on rohkem dünaamilist mõjuvust kui muutmata, seisval dekoratsioonil ehk lava sisseseadel.

Enam-vähem korraldiku lava valgustuse sisseseade peab vastama paljudele nõudeile. Kõigepealt on tähtis valgustuse sisseseade paigutus lava taga — valgustus ei tohi anda laval olevate inimeste ja asjade varje, eriti laval liikuvate näitlejate varje maalitud dekoratsioonidele; on võimalikud ainult valgustuseadusest tingitud loomulikud varjud. Valgustuse sisseseade peab võimaldama muudatusi valguse tugevuse, suuna ja värvi mõttes.

Selleks, et valgustus täidaks need ülesanded, mis talt nõuab moodne lavatehnika, ja võttes arvesse ta tähendust üldlavapildis, ehitatakse laval kaunis keeruline süsteem valgustusabinõusid.

Harilikult valgustuse sisseseade on paigutatud laval järgmiselt:

Alumine, rambivalgustus, mis on asetatud lavapõrandale orkestripoolsele äärelle, mõlemale poole etteütleja kastist. Siinjuures tuleb märkida, et moodne teater ei eelista rambivalgust, sel lihtsal põhjusel, et ta on ebaloomulik, loomulik valgus ei tule alt, põrandalt, vaid ülalt, ja pealeselle põrandavalgustus heidab hiina varjud näitlejaist näite-seintele.

Järgmised valgustuspunktid on lae- ja küljesoffitide valgustus. Need on paigalseisvad valgustuskohad. Kuid on veel olemas edasikantavad valgustusabinõud. Need on statiividega prožektorid ja põrandale asetatavad valgustusraamid. Prožektorid asetatakse sinna, kust tahetakse saada erivalgust, näiteks akna taga — päikese-, kuupaiste. Põrandaraamid asetatakse asjade või üksikute dekoratsioonide taha, kui tahetakse varjud, mis

nad heidavad, kõrvaldada; nendega võib anda koidupuna, asetades raamid lavasügavuses tagumise dekoratsiooni või kardina ette, mis peab kujutama õhku, merd, järve pildi juures.

Värvitud valgust saadakse sel teel, et elektrivalgustuse juures valgustuse raamidestse paigutatakse värvilised elektripirnid. Nii koosnevad rambid, laesoffiitide ja gustusraamid mitmevärvilistest elektripirnidest; nad on asetatud segamini — et iga värvi valgus täidaks kogu lava. Kõige tarvitatavamad värvid on: punane, sinine, roheline ja kollane.

Petrooleumvalgustuse juures asetatakse valgustusraamide ette raamid värviliste klaasidena.

Harilikud elektripirnid võib värvida kodusel teel lakkvärvidega.

Valguse kasutamiseks laval siin mõningaid näpunäiteid. Kõige tarvitatavam on muidugi: valge, värvimata valgus, see on harilik päevavalgus; kuid päevavalgus on mitmesugune ja siin on ka kombinatsioonide võimalus. Kui on päikeseküllane suvepäev, siis, valguse tugevusest rääkimata, peab lisama juure kollast värvi; on talv — lisatakse kollase asemel rohelist. Öhtune valgus antakse valge ja punase värvi segust, pime öö muidugi sinisega ja kuupaiste rohelisega.

Lava valgustamises ei tohi unustada näitlejaid — öö valgustuse juures peab arvestama näitlejate mängu, et see ei jääks pimedusse. Samuti teiste värvide tarvitamise juures tuleb arvestada, kas valgustus ei söö ära näitlejate kostüüme — näiteks punase valguse sees kaob näitlejanna punast värvi kleit täiesti.

Valgustuseffekte on palju ja siin neid kõiki loetella on võimatu. Hoolas ja leidlik valgustaja või dekoraator võib neid ise katsutada vastavalt vajadusele ja lava tehnilistele võimalustele.

Moodsa lavavalgustuse tehnika on jõudnud nii kaugele, et ta tõrjub välja maaliitud näiteseinad, projekteerides dekoratsioonid valgusega üldisele lavafoonile. Meie suuremad teatrid Estonia ja Vanemuine on mõningaid aastaid juba hakanud kasutama moodsaid valgustussiseseadeid. Väikelavad võivad hea tahtmise juures samuti käesolevate abinõudega sel alal teha edusamme. Arusaadav, et selleks peab leiduma inimesi, kel on aega ja tahet sellele anduda.

6. Kõlaeffektid.

Kõlaeffektide jaoks on olemas eri masinad, kuid osalt tehakse neid üsna lihtsate abinõudega.

Nii näiteks vihma ja rahe efekti jaoks tarvitatakse puust tehtud masinat,

millesse mahutatakse üks teine masin, mille sisemised küljed on kaetud plekiga. Neisse masinasse puistatakse vihma jaoks — kruusaliiva ja rahe jaoks — herneid. Tarviline efekti kõla saavutatakse masina väntamisega.

Tuule efektiks tarvitatakse samuti puust masinat, mille üle on tõmmatud meetri lajune siid- või muust riidest lint. Tuule kõla sünnib siin trummitaolise masina kere väntamisega, mille hõõrumine tugevasti pingule tõmmatud siidlinde külge tekitabki kõla, mida vajame.

Müristamise efekti saavutatakse mitmet moodi. Selleks on ka olemas eri masin, mille sees veeretatakse puupalle. Kuid lihtsaim abinõu selleks on raudpleki väristamine. Viimasel juhtumil võib saada üsna loomutruu efekti, kuid see oleneb juba isikust, kes seda efekti teeb, ta musikaalsusest ja sisseharjutatud osavusest.

Mere lainetuse efekti saavutatakse sel kombel, et lohistatakse ja laksutatakse vastu põrandat pikka, märjaks tehtud riidetükki.

Lindude laulu jaoks on olemas vileid. Koera haukumine, koduloomade häälitsemine — seda oskab järele aimata oma häälega peaaegu igaüks.

Kuid kõigi nende kõlaeffektide jaoks on viimasel ajal ilmunud välismaal grammofoniplaadid.

Lava taga sündiv rahva kära ja kisa kuulub ka kõlalistesse efektidesse. Kuigi need efektid kannavad individuaalset iseloomu, on siia juure võimalus soovitada ka tehnilisi abinõusid. Nii, näiteks, kaugelt läheneva rahvamassi monotoonse ümina sekka võib lasta orelit, fisharmonia või klaverit helisid. Muidugi teeb seda efekti isik, kes nendel instrumentidel mängib.

Koorilaulu, orkestrite ja erinstrumentide mängu võib teha grammofoniplaadidega. Grammofoni repertuaar on suur ja suuremais kauplustes meilgi leidub selleks kohaseid palasid.

7. Näitelava ehitus.

Näitelava ehitus oli, on ja võib olla mitmesugune. Siin ei ole meil ruumi ega tarvidust tutvuda mitmesuguste lavaehituse tüüpidega. Meid huvitab siin maaseltside seisukohalt vaid väikelavade ehitus. Ja selles mõttes püüame anda siin vajalise kirjelduse ühes mõningate näpunäidetega.

Kõigepealt näitelava suurus. Keskmiselt võib rahulduda järgmiste mõõtudega: laius kuni 8 arss., sügavus — 5 arss. ja kõrgus — 5 arss.

See osa lava pinda, kus sünnib mäng,

peab olema kooskõlastatud tegevuse iseloomuga. Mingisugune intiimne, lüüriline pilt vajab väikest, mugavat nurgakest, kuna suur, traagiline — nõuab mängu pinna laienemist viimse võimaluseni. Ainult vanas teatris oli võimalik säärane absurdus, kunstiliselt täieski lubamatu, et mängu pind lavalt oli ikka üks ja sama — nii vaese popsniku onnis kui kuninga paleeski.

Ühes teatri hoones vaatlejate saal eraldatakse lavalt n. n. portaaliga. See portaal võib olla kokkupandav või alatine. Mõlemal juhtumel kujutab portaal raami, mis ümbritseb lava-avaust ülalt, alt ja külgedelt. Selles raamis luuakse mängitava tüki lavapilt. Et aga mängitavad tükid oma stiililt on mitmesugused, siis peab portaali värv ning maal olema neutraalne, muidu tekiks kunstilise vastolu. Soovitav oleks hoiduda portaali maalitud kirjast kompositsioonist, sest igasugune portaali üleaarne kaunistamine segaks vaatlejate tähelepanu.

Portaali moodud olenevad näitelava jaoks määratud ruumist ja tarvilisest lavaavause suurusest. Portaali raamide laiust arvestades tuleb pidada silmas, et raami ülemine plaan peab olema küllalt lai, et varjata vaatlejate eest ühes laesoffiitidega lae kõrgust ja laele kinnitatud dekoratsioonide ribasid. Samuti portaali küljeplaani oma laiuselga varjavad lava külgruumid, kus peab olema küllaldaselt vaba ruumi liikumiseks ja ka tarbekorral lavalt ära koristatud või valmis pandud mööbli, butafooria ja rekvisiitide jaoks. Portaali alumise plaani kõrgus on olenev näitelava põrandast.

Näitelava eesriie võib olla kas üleskerkiv või küljelt lahtitõmmatav. Nende mõlemate süsteemide konstruktsioon sarnleb väga harilike aknakardinate süsteemile ja seepärast me ei peatu nende ehituse juures. On olemas vastuvaidlused nii ühe kui teise süsteemi suhtes. Lahtitõmmatava eesriide vastu väidetakse, et 1) ta ehitus on liig keeruline, 2) liig kerge on pääs lavale vaatlejate saalist, 3) eesriide kinnitõmbamisel võib kergesti tulla takistus, 4) lahtitõmmatud eesriie külgedel vähendab lavaavaust. Kuigi need väited on üsna õiged, ei ole nad siiski sedavõrd olulised, et ülekaaluda lahtitõmmatava eesriide paremusi: 1) võimalus reguleerida eesriide kinni- ja lahtitõmbamist (kiire või aeglane, närvlik või rahulik) ühte lõpetatud vaate meeleoluga, 2) võimalus eesriie jätta koomale, seega teha kitsamaks lavapilti näitejuhi äranägemisel, 3) võimalus kõnelda publikuga, lava avamata, ja 4) loomulikkus lavapildi avamisel ja lõpetamisel (üleskerkiva eesriide juures vaatlejad näevad enne

jalgu, siis keha ja lõpuks näitlejate pead).

Nagu portaal, peab eesriie olema samuti ühetooniline. Kõige tarvitavamad toonid säärase eesriide jaoks on — tumepunane, tumesinine või, kui üldise ruumi stiil ja toon lubavad, vasekollane.

Lava põrand. Siin võib meid huvitada ainult kokkupandav lava põrand, kui lava ehitatakse ajutiselt mitte teatri jaoks määratud ruumis. Lava põrand on kaheüübiline — harkidel ja praktikaableil. Esimene tüüp seisab selles, et näitelava jaoks määratud põrandale asetatakse vajaline arv harke, nende külge kinnitatakse kas kruvidega või lihtsalt naeltega lava laiuses laudad, laudad peavad moodustama ühetasase pinna, laudade vahele tarvis jätta väikesed pilud, et kõndimisel ei kuulduks kraaksumist, samal otstarbel tuleks laudade alla panna villi. See süsteem on lihtsam ja odavam kui teine, praktikaableitega põrand, kuid viimasel on siiski paremusi, sest ta on kergem ära koristada ja laudade kinnitamisel ei tarvitata ei naelu ega kruve. Kokkupandava lava põrand on veidi madalam portaali alumisest plaanist. Selle portaali ääre taha põrandale asetatakse valgustusraamid, see on ramp, ja portaali äär, mis põrandast veidi kõrgem on, varjab publiku eest valgustusraamid.

Etteütleja kasti ei ole soovitatav tuua lava ette — etteütleja võib asetuda portaali küljeplaani taha.

Lava üldpinna sügavusse ja ette asetatakse kaks paari vertikaalseid latte. Need kinnitatakse põrandale külge või, kõige parem, lavapõrandale külge ja ülemised otsad ühendatakse üksteisega. See on näitelava üldine kanderaam. Ülemisele raamile asetatakse lava laiuses horisontaalsed latid, mille külge kinnitatakse ülalt alla langevad dekoratsioonid, lae soffiidid.

Lava lagi. On olemas ka mitmesugused lae süsteemid. Toa dekoratsiooni juures ei ole erilist vajadust üle lava lae tõmmatava toa lae raamist, lava avause ülemine osa varjatakse seeläbi vaatlejate eest portaali ülemise plaaniga ja lae soffiididega. Lael on enam tehniline kui kunstiline tähtsus: tema külge kinnitatakse ja riputatakse üles dekoratsioonid, valgustuslambid.

Ku: näitelava on ehitatud ajutises ruumis ega taheta lage rikkuda, siis valmistatakse näitelava pinna laiuses puust raam, tõmmatakse üle traatvõrguga ja asetatakse see näitelava kanderaamile. Säärane võrk lagi on hea seepoolest, et dekoratsioonide ja lampide ülesriputamiseks ei tarvitse rikkuda lage naeltega, vaid kõik kinnitatakse säärase võrklae külge igas soovitavas kohas.

Avalike raamatukogude seisukord Läänemaal.

G. P.

Lääne Maakoolivalitsuse ja Eesti Haridusliidu ühisel korraldusel 17. mail s. a. alanud Läänemaa avalike raamatukogude revideerimine ning instrueerimine, mida toimetas liidu haridusinstruktor, lõppis 10. juunil. Instruktori aruandest selgub, et Läänemaal on avalike raamatukogude võrgus üldse 51 raamatukogu tarvitamise punkti. Arvestades Läänemaa pindala, mille ulatus on 4780 ruutkilomeetrit ning mil asub 75991 elanikku, tuleb umbes üks raamatute laenutamise punkt 94 ruutkilomeetri ning 1490 inimese kohta.

Seda võrku ei saa kuidagi pidada küllalt tihedaks. Revisjoni protokollilehed näitavad, et 50 prots. on seesuguseid raamatukogusid, mille kasutamisel tuleb lugejail käia ära 20—30 ja enamgi kilomeetreid. Oleks väga vajaline jõudu mööda raamatute laenutamise punktide arvu suurendada ning elujõulisemad raamatukogu osakonnad muuta iseseisvaks raamatukogudeks.

Läänemaa avalikest raamatukogudest on 70 prots. mitmesuguste kultuurhariduslike organisatsioonide, ülejäänud 30 prots. aga omavalitsuste ülal pidada.

Raamatukogu hoidjaist on 55 prots. alg- ja 45 prots. keskharidusega; viimased on enamikus õpetajad.

35 prots. raamatukoguhoidjaist on lõpetanud kolmepeavalise raamatukogunduse kursused.

45 prots. raamatukoguhoidjaist saab oma tegevuse eest rahalist tasu. Nendest on 35 prots. seltside ja 65 prots. omavalitsuste poolt ülalpeetavate raamatukogude hoidjad. See rahaline aastatasu tõuseb 10—90 kroonini (seltsides 10—60 kr. ja valdades 12—90 kr.).

Lugejate arv kõigub 30 ja 200 vahel. On silmatorkav, et seltside poolt ülalpeetavil raamatukogudel on keskmine lugejate arv suurem kui omavalitsuse poolt ülalpeetavil raamatukogudel. Mitte ainult seepärast, et esimesed — olles üldiselt vanemad — on oma pikema tegutsemisaja jooksul suutnud enda ümber koondada suurema kogu lugejaid, vaid lugejate arv oleneb suurel määral ka raamatukogu reklaamimisest loengute, kirjandusõhute, rahvakoosolekute jne. kaudu, mis sünnib 45 prots. raamatukogudes, kõik eranditult seltside raamatukogud!

Siinkohal ei saa jätta avaldamata imestust Haapsalu avaliku raamatukogu tarvitajate vähesuse arvu üle. Haapsalus tuleb nimelt iga 100 elaniku kohta ainult 1 (loe: üks!) lugeja.

Paljud vallad määravad avalikele raamatukogudele toetust väga vähe. Arvestatakse ainult seaduses ettenähtud 2 senti elaniku kohta, milline peab minema tervelt kirjanduse soetamiseks. Kui aga mõni eraisik või riiklik asutus kingib raamatukogule mõne kirjandusliku toote, siis jääb see kasutamata seisma, sest köitkuludeks raha ette nähtud ei ole, köitmata raamatut aga lugejaile välja anda ei tohi.

Tunduvalt toetavad raamatukogusid ka seltsid. Seltside toetus tõuseb kuni 170 kroonini (Lihula). 10 prots. raamatukogudest ei ole seni saanud kätte oma eelmise eelarveaasta riiklikku ning omavalitsuse toetust. 20 prots. raamatukogudest ei ole nõutava aja (3 kuu) jooksul kasutanud ära kirjanduse ostmiseks määratud summasid. 30 prots. raamatukogudest on kassa- ja arvepidamine valla või seltsiga ühine, millist seisukorda ei saa pidada kuidagi õigustatuks.

40 prots. raamatukogudest puuduvad nõuetekohased rakendusraamatud ja 85 prots. raamatukogudest on need puudulikult täidetud.

55 prots. raamatukogudest tuli ette köitmata raamatuid.

45 prots. raamatukogudes puuduvad raamatukogu tarvitamise määruised, 15 prots. ei ole moodustatud raamatukogu nõukogu (toimkonda) ja 45 prots. puudub raamatukogu nõukogu (toimkonna) kodukord. Omavalitsuse ja seltsi vahel puudub leping avaliku raamatukogu ülalpidamiseks 94 prots. raamatukogudest.

Peaaegu üldise puudusena tuleb märkida lõppeks seda, et vallaomavalitsused ei teata avalike raamatukogude või avalike raamatukogude aset täitvate eraraamatukogude juhatajaile peaaegu kuski vallaomavalitsuse organide koosolekuist, mil on peavakorras raamatukogudesse puutuvaid küsimusi.

Soovitatava kirjanduse protsent, mille kindlaksmääramisel võeti aluseks Eesti Haridusliidu poolt koostatud ning kirjastatud „Soovitavate raamatute nimekiri“, kõigub 70 ja 95 vahel.

Toimetusele saadetud raamatud.

Dr. A. Heilborn: Darwin.

Tema elu ja õpetus. Tõlk. Ann Tammil 132 lhk., piltidega, hind 1 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Darvini õpetuse põhivaated on meie üld-
susele juba ammu tuttavad: nad töid kaasa
värske ja karastava puhangu usuellu, ühis-
konnaellu ja üldse elukäsitlusse. Käesolev
raamat näitab aga Darvini isikut: tagasi-
hoidlikku meest, kes ei arvanud enesest kuigi
palju, suurt töötajat, kes arstis oma hai-
gusi tööga ja kes tööta oleks vist pidanud
varakult surema, näitab otsekohest, ustavat,
lihtsat südant ja peent humoristi. Ja käes-
olev raamat näitab veel, kuidas Darvini õpe-
tus tekkis: kuidas poisike korjas putukaid,
kuidas noormees tegi pika uurimisreisi väi-
kesel purjelaeval, kuidas välgatasid esimesed
mõtted, kuidas kolossaalne töö ja tähele-
pandud faktide hulk sünnitasid uue õpetuse,
ilma et isik oleks seda püüdnud. Ühtlasi saa-
me ümmarguse ja selge pildi darvinismist.
Darvini elulugu oleks kasulik eriti
noortele, kel tarvis õppida tööd tegema ja
kasulikult aega kulutama, ja isäranis nen-
dele, kel on huvi loodusteaduse vastu.

Alfonse Daudet: Kirjad minu veskilt.

Suviseid seiklusi. Tõlkinud prof. A. Saa-
reste. 216 lk., hind 2 kr. 75 s. Eesti Kir-
janduse Seltsi kirjastus.

On jutustatud 24 lugu, mis ühtlasi moo-
dustavad romaani. Nimelt ostab kirjanik en-
dale mahajäetud veski Lõuna-Prantsusmaal
ja asub sinna suveks elama: päikesesse, lõu-
natuulesse, lähimaiks naabreiks rohutirtsud,
sõpradeks kogu ümbrus. Kõigest, mis ta näeb
ja kuuleb huvitavat, jutustab ta elavalt ja
vaimukalt, andes edasi mõnigi kord rahva

suust lugusid, mis täis elu tött ja nalja. See
raamat kiirgab vallatut päikest ja temas mü-
hab tormakat lõunatuult. Temaš rullub lahti
lõunaprantslaste elu ja õhkub L.-Prantsusmaa
vaimu: meil tuntakse Pariisi, kuid õpitagu
tundma ka prantslast looduses.

Rud. Alas: Kuhu nüüd?

Juhatusi algkooli lõpetajaile ning laste-
vanemaile ja andmeid algkooli õppejõudu-
dele algkoolile järgneva edasiharimise kohta.
Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 104 lk.,
hind 75 s.

Haridusnõunik Joh. Kiivet annab sisse-
juhatavas osas näpunäiteid, kuhu juhtida alg-
kooli lõpetajaid, et nad elus jõuaksid edasi
vastavalt oma andele ja oleksid niiviisi ka-
sulikud kodumaale. Edasistes peatükkides
käsitleb autor Rud. Alas küsimusi, mis peaksid
lastevanemad ja õpilased enesele tegema sel-
geks pärast algkooli lõpetamist. Autor näi-
tab, missuguste kalduvuste, annete ja majan-
duslike eeldustega laps sobib teatavasse koo-
litüüpi ja mis on lootamas tulevikus pärast
uue kooli lõpetamist. Siis antakse täieline üle-
vaade kõikidest täienduskoolidest, keskkoo-
lidest ja kutsekoolidest, selgitades iga
koolitüübi omapärasusi ja õppimise
tingimusi. Nii võib iga õpilane leida
vastused oma küsimustele, alates 1-aas-
tasest praktilisest täienduskoolist ja lõpeta-
des keskkoolide ning kõrgema astme kutse-
koolidega, nagu tehnikum, muusika- ja kunsti-
koolid jne. Viimane peatükk on pühendatud
neile, kes pärast algkooli lõpetamist on sun-
nitud minema tegelikkusse ellu, kuid siiski ta-
haksid oma haridust jätkata iseõppimise teel.
See on vajaline ja hinnalt kättesaadav käsi-
raamat kõigile lastevanemaile, õpetajaile ja
õpilasile.

Hääldamis- ja ilulugemiskunstist.

R. Engelbergi alanel K. Otto.

(Järg.)

26. Ü Üle künnet sügiskülvi
Külüst rühib kündja tütar; —
Püüdes lüüsi sügisel.
Hüüab ürgsel' rüüstval' külmal':
„Küllalt sügismürast nüüd jul —
Müha üles külma tüvi.
Sünge rüüstin — sügis — tüütas;
Püüdis lüüa müüri-tükki,
Üüriks külma tüüri' külge, —
Sügisaükilt üle rühni.

Kaksiktäishäälikud.

Kaht kõrvutiseisvat, isesugust vokaali ühes
silbis nimetatakse kaksiktäishäälikuks ehk
diftongiks. Diftongi esimest häälikut nime-
tatakse algosaks, teist lõpposaks. Silpi valit-
sev häälik on alati esimene, kuna teine esi-
neb konsonandilise ehk poolvokaalina. Dif-
tonge on Eesti kirjakeeles 25 tarvitavat
variatsiooni, ja nimelt:
a-lõpulisi — ea, aa, öa,

e- lõpulis — ae, oe, õe, äe, õe,
 i- „ — ai, ei, oi, ui, äi, õi, õi.
 o- „ — ao, eo, õo, õo.
 u- „ — au, eu, iu ou, äu, õu.

Pealeselle on veel hulk murdelisi ja kirja- keelest väljaheidatud diftonge, kuid neist pole tähtis rääkida. Diftonge hääldatakse ühe õhutukega, kuna kõneelundid ühe hääliku seisust lähevad üle teise hääliku seis- su. Üleminek ei ole järsk, vaid painduv, kokku- sulav. Et saavutada diftongi õige painduvus, peab võtma arvesse, et diftongi alg- ja lõpp- osa ei tohi millalgi hääldada ühel häälekõr- guse joonel, sest see pole kõlaliseselt ilus, vaid algosa peab hääldama kõrgemal kui lõpposa. Et sellest aru saada, selleks olgu järgmine joonis:

ka		pä		te		o:us.
		uge,		ike,		

Harilikult on nende kahe hääliku toonivahe umbes 2—2^{1/2} tooni, selle suurenemine või vähenemine üksikuil kordadel oleneb loogi- lisest ja kunstilisest rõhutamisest. Samuti võib rõhutamine määrata toonivahe otse vastupidiselt: et algosa on madalam ja lõpp- osa kõrgem, näit:

I: Sõidad rongiga? I: Võitsin.

II: Ei, laevaga. II: **Võitsid?**

I: **Laevaga?**

Ülemineku tempo oleneb sellest, missuguses astmes diftong on. Nimelt võivad diftongid olla 1) kergeastmelised (laua, seinä, õunad, poiss j. n. e.) või 2) raskeastmelised (jaod, rea, kõiki, sõandab, tuimus j. n. e.). Ka võivad astmevahelduse teel kergeastmelised dif- tongid muutuda raskeastmelisteks ja ümber- pöörduvalt, näit: aur — (anna) auru, nõid — nõia — nõiduma j. n. e.

Siinjuures tuleb tähele panna, et ainult dif- tongi lõpposa käib astmevahelduse alla ja võib muutuda oma vältes, kuna algosa püsib algkujus.

Diftonge hääldades peetagu meeles, et dif- tongides ao, eo, oa, oe, äo, õo, õa, õe, mis on saadud konsonandi väljalangemise teel, tuleb e-d ja õ-d kui ditongi algosa hääldada kinniselt, s. t. e tuleb hääldada i-läheda- selt, õ ü-lähedaselt, samuti tuleb o loe- teldud diftonges kui diftongi alg- ja lõpposa hääldada kinniselt, ja nimelt u-lähedaselt, näit: **jaod** (jagu), **eas** (iga), **seob** (siduma). **laod** (laduma), **load** (luba), **loe** (lugema) **käo** (kägu) j. n. e.

. Harjutus:

27. agu—ao, ligu—leo, tuba—toa,
 nägu—näo pidu—peo, pugema
 —poe, nõbu—nõo, madu—mao,
 pügama—pöetav, siga—sea, suga
 —soa, rüga—rõa, taguma—tao,

kägu—käo, tugema—toe, põgu—
 põe, küdema—küeb, kibu—keo,
 süda—sõandama, sadu—sao,
 lugema—loe, süsi—sõe, rida—rea,
 rägu—rão, uba—oa, mõdu—mõo,
 tigu—teo.

Peab õppima tegema vahet kerge- ja raske- astmeliste diftongide vahel. Diftongide väl- tuse tingib suurel määral ka keele rütm. Näiteks olgu lause: „Mu **ainus** poeg — see **ainsam**, mis mul oli!“

Harjutus:

28. aur—aurama, laimus—laimata, kõi-
 vuga—kõivu, näugub—näuguma,
 piuks—piuksuma, heide—heite,
 päev—(selle) päeva—(seda) päe-
 va, kaun—kauna—kaunu, teivas
 —teiba, lõim—lõime, toiming—
 toimima, rausata—rauska, lõuata
 —lõugama, nuiaga—nuiama,
 käigu—käiku, põial—põidla,
 naine—naima, liud—liua, naudi—
 nautima, nõid—nõia—nõida, seu-
 rata—seurama, naera—naerma,
 jõud—jõuab.

29. Diftongide üldharjutus.

Näe, kuis häiriva, räuskava õise sao raugeden jõudis päev. Kõu säilis vaevalt kaugeneden ning paukuden puu ladvul. Pea paistis päike ja heitis loidu, laotavat auru laiäli paisaten kiudseid nõid- kiiri jõelaevule, toa seinule ja näotuile mõisa rõugele, raisaten kiiri kui läikivaid sõudvaid õisi. Roela poiss, reo, muidu vaikne teine, kuid nüüd, mõelge, kõiis käes, nui niudel, tõugand noa viuhti haudvalle tuile täiesti kaela, ise õelalt naerden. Poeproua seu- rand roimari, hõigand paotlevat poissi, ise sõimaten: käi, koer, kao meilt, või suisa saunamäe nõolt piuksavat, head tuid sõandad tappa, — seareis töotu, koilõug, räinutaud, haismauk, — oi teo- luisku, oi sina põuajoikam, siug sõotu, kao siit, käopõis.

Keava naise õe äi sai aegsasti jaole, jäi maoli vaole, hoidis põialt, nautis noid moelauseid, ei teades nõu, kuis toimi, huikas: „Oi maita, küll mõirgab kõigest väest, küll näugub, küll neab; näib jaolt kaine, kuid veider. Ei tea, jõi vist oavarte sousti. Rõivad nõega või sõega, paelad reast lõimel seotud, kõetud soe leib raotult liual tõotab tõesti toekaid veotõid,

kuid teine saeb õues soiset sõimu.
Uih, kui näotu, kui jaunis taie
loata sai maetud ao peitu raele.

Kaashäälikud (konsonandid).

Kaashäälikuiks või konsonantideks nimetatakse häälikuid, mille hääldamisel liiguvad kõneelundid: keel, huuled ja kurgupuri, puutudes üksikuid kohti hääletorus, sünnitavad õhuvoolule takistuse, s. t. kitsama või avarama pilu või täielise sulu. Kaashäälikud jaguvad mitmesse liiki. Selle järgi, kas häälepaelad on kõlaseisus või mitte, jaguvad nad: 1) kõlavaiks (v, l, r, j, m, n, ng — suulae n) ja 2) kõlatuiks (k, g, p, b, t, h, s, f). Õhuvoolu läbipääsu ja takistuse suhtes jaguvad konsonandid: 1) sulghäälikuiks (k, g, p, b, t, d), kus õhuvoolul on täieline sulg, 2) piluhäälikuiks (h, s, f, v, l, r, j) ja 3) ninahäälikuiks (m, n, ng).*) Piluhäälikud jaguvad takistusavaruse järgi veel kinniseiks (s, f,**) v) ja lahtisiks (l, r, j, h). Hääldamiskoha järgi jaguvad konsonandid: 1) huulelisiks (p, b, m), 2) hammas- huulelisiks (f, v), 3) hambalisiks (t, d, s, l, r, n), 4) suulaelisiks (k, g, ng, j) ja 5) kõrisõlmelisiks (h).

Järgmises tabelis on selgem ülevaade hääldamiskohtadest ja kõneelundite tegevusest üksikute konsonantide hääldamisel.

Tabel nr. 2.

Märkusi ja harjutusi konsonantide hääldamisel.

Sulghäälikud.

Tuleb panna tähele, et eesti keele sulghäälikute p, t, k ja b, d, g vahel ei ole säärast suurt vahet kui vene või saksa keeles. p, t, k tulevad hääldada palju pehmemini ja b, d, g palju tugevamini. b, d, g ei tohi olla kõlavad, nagu vene б, д, г, vaid täiesti kõlata. Samuti ei tohi p, t, k kõlada ph-, th-, kh-na, nagu saksa keeles. Ometi kõlavad p, t, k sõna alul veidi tugevamini kui sõna keskel. On isegi sõnu, kus b, d, g ja p, t, k kõlavad peaaegu ühtmoodi, näit.: hoidku — katki, vagla — paksule, kabja — kapsas.

Harjutusi.

Kõigepealt surutagu huuled kokku ja avatagu nad energilise õhutõukega.

30 p, p, p, p, p j. n. e.

Surutagu keeleots vastu ülalhambaid ja avatagu nagu ülal:

31 t, t, t, t, t j. n. e.

Surutagu keelepära vastu suulage ja avatagu nagu ülal:

*) kus õhuvoolu väljapääs on läbi nina.

**) Et f-häälik eesti keeles tarvitusel olevais võõrsõnades kaunis sageli ette tuleb, siis märgin teda, nagu teisi häälikuid, täpsemalt.

32 k, k, k, k, k j. n. e.

Nüüd katsutagu hääldada järjekorras iga häälikut üks kord.

33 p, t, k, p, t, k, p, t, k j. n. e.

Nüüd hääldatagu sama energiaga:

34 pa, pa, pa, ta, ta, ta ka, ka, ka

pe, pe, pe jne.

pi

po } j. n. e.

pu

Nüüd hääldatagu ümberpöörduvalt, enne vokaali, siis konsonant:

35 ap, ap, ap, at, at, at, ak, ak, ak

ep

ip } j. n. e.

up

Eelmisi harjutusi tehtagu nüüd b, d, g-ga. Siin tuleb panna tähele, et õhutõuge oleks vähem energiline.

Nüüd hääldatagu p, t, k ja b, d, g kahe vokaali vahel:

apa, apa, apa, ata, ata, ata, aka, aka, ak

epe

ipi

36 opo } j. n. e.

upu

aba, aba, aba, ada, ada, ada, aga, aga

aga,

ebe

ibi

obo } j. n. e.

ubo

Hääldatagu iga silpi järgnevas harjutuses 5 korda ja iga vokaaliga üksikult, näit.: pna, pne, pni, pno, pnu j. n. e.

Harjutus:

37 pna, tna, kna, pra, tra, kra, psa, ksa, tsa, pma, tma, kma, pta, tka, kpa, kta, pva, tva, kva.

Tuleb hoida, kui kiiresti kõnelda, tra-d hääldamast tara-na või kva-d kava-na j. n. e.

Eelmisi harjutusi tehes näeme, kuidas konsonant ühenduses üksikute vokaalidega muudab oma hääldamiskohta ja ühtlasi kõla. Näit. kõlavad p, t, k, b, d, g ühenduses u-ga palju tumedamalt ja ühenduses i-ga palju heledamalt, k ja g hääldamisel muutub hääldamiskoht, tulles ühenduses u-ga kunj ühenduses i-ga tagant ettepoole. Kes t-d hääldades keele otsa ei suru vastu ülalhambaid, vaid surub keele esiselja lapiti vastu ülalhambaid ja igemeid, kuna keele ots jääb hammaste vahele, ning seeläbi sünnib teatav pudi t, lugegu järgnevat harjutust pikkamisi, iga üksikut häälikut eraldades, kuna keel pärast iga t-häälikut asendugu puhkeseisu ja tõmbuuga võimalikult tahapoole.

38 t-a, t-e, t-i, t-o, t-u,

ät, ät, öt, öt, öt, öt, üt, üt.

Ka lugegu ta alguses aegamööda, pärast kiiremini:

39 t, t, t, t, t j. n. e., tat, tet j. n. e. iga vokaaliga.

Nüüd lugegu, alguses aegamööda, pärast nii kiiresti kui saab:

40 ta ta ta ta ta ta j. n. e., te te te te te te j. n. e. iga vokaaliga, ta te ti to tu tä tō tō tü j. n. e.

Kes k-d hääldab kõrisõlmega — kõri-kaane sulgemise ja avamise läbi, kuna keel on täiesti passiivne — see tõstku keele selg vastu suulage, hõõrugu esimesega vastu teist, nagu oleks kurgulakke midagi kinni jäänud, ja siis katsugu seda mõeldavat järsu õhu-toukega välja puhata. Seda tehtagu niikaua, kui resultaat on rahuldav, siis katsutagu hääldada:

40 k, k, k, k, k j. n. e.

Pärast seda tehtagu samu harjutusi, mis eelmise püüdi t juures, kuid t asemel k-ga. Neid harjutusi tehes katsutagu alguses k-d tublisti aspireerida; pärastpoole, kui k õige hääldamiskoht on kindel, tuleb pikkamööda aspiratsioonist loobuda ning siis saame puhta kõlava k. Lava seisukohalt peab b, d, g p, t, k-st siiski enam eraldama ja p, t, k sõna alul hääldama pisut tugevamalt. Järgnevaid harjutusi tuleb samuti nagu vokaalide harjutusi lugeda alguses paar korda pulgakeseга.

Harjutus:

41 pada, tuba, kude, pugu, puuga, tinaga, tähiste, tähtede, kübeme, kupatus, põgus, patuste, pibin, pobin, pöörduma, kabjaga, hakata; kogu, kokutama, popsutada, piipu, titega, toda, tütar, tüdimus, taku-ne, tagasi.

Samuti tulevad lõpus p, t, k ja b, d, g rohkem eraldada. Peab aga pidama silmas eespool antud reeglit konsonantidega lõpvate sõnade kohta.

Harjutus:

42 tütar, tütre, võtit, võtmed, kirik, siig, naerab, kamp, nurk, kurg, taip, laip, kaob, keeb, nahad, kaard, adrad, mõrd, lend, lint, toop, toob, kult, kuld, solk, sulg, kaup, haub, hoitud, hoiet, joonep, jookseb, sinep, katab, kurk, kurg, larak, raag.

Nüüd harjutagu vahet tegema lühikese, pika ja ülipika sulghääliku vahel.

Harjutus:

43 pada, patane, patta; kabi, kapi, kappi; vaga, vaka, vakka; nägi, näki, näkki; saba, sapi, sappi; rü-

ga, lükata, lükkama; vedel, vete, vette; pugu, puki, pukki; saba, sopa, soppa; hõbe, õpe, õppima; koda, kota, kotta; kadu, kata, katma; vedu, võta, võtma j. n. e.

Sulghäälikute üldharjutus.

44 P-B Papa lapib piibu põhja, paneb peale pisut pigi, poja pöörab pupu pada, paela pulgalt püüab päästa. Pibin-pobin paisub pupp ja huppub uba hapus kapsas. Pere-Peep see paneb pipart, õpib näppe põhja pistma. Pupe-Peeter patsub põlve, puistab plüüdi soppipuid, ja proua Paula, pisar palgel, pöörab piiblit — palub appi.

45 K-G „Kukekargu“ koka köögikapp kiuksus, kääksus, krigin-krögin. Kokk see küünis kõrvad kikki, keksis kingil kannad kokku — kogu kära kuulab vakka, kükil, kurik käes, kuid ikka. Kiuks ja kääks, kui kutsik kiunus. Kaika kahmas kokk ning kukkus kolkma köögikappi; kaigas kukkus keset kuke-kongi. Kukekene, kakerjalga, kohkus, kilkas; „Kikeriigil“

46 T-D Tiidu tahtis torti tetta; tõstis tehtud taigent tuusti; töötand ta ju terve tunni, — ette otsustet ta teened. Teiste taiduriteta ta tähtis taidur toitu tehes, — tundis tööd ja tüütas taati, tahtis tõsta vastset, tõntsi katelt, titel tuua toitu. Tiidul tervelt tuhat titte: Tody, Taddy, Tuddy, Teddy — iga tiit tal teatud tunniks.

Piluhäälikud.

h-häälik

on eesti keeles kahesugune: 1) kõrisõlme piluhäälik, kus häälik sünnib kõrisõlmes, näit.: paha, hein, jah, 2) õhuvool surutakse vastu suulage ning kohin sünnib seal ja nimelt sõnades, kus h on konsonandi k ees, näit.: vihk, põhk, sahk, tõhk j. n. e., kuid see suulae h ei tohi kõlada nii tugevasti nagu saksa ch. Ehk küll soovitatakse h-d sõna alul mitte hääldada, pean seda lava seisukohalt välja minnes väga tarviliseks, ja nimelt kahel põhjusel: 1) kuidas eraldada järgmised mõisted: hagu—agu, huus—uus, helama—elama, harva—arva, huisk—uisk, hais—ais, hajameelne—ajameelne, hubane—ubane, hõige—õige j. n. e. suur hulk sõnu; 2) kuidas kõlaksid laval järgmised laused: „Säärane ull“ või „irmuga aaras Endrik mu õlma ja üüdis õisates uraaa!“ See on päris paroodia, kui ei ole h-häälikut! Seevastu

aga see hoog ja jõud, mida annab h, näit.: „Säärane hull“ või „Hirmuga haaras Hendrik mu hõlma ja hüüdis hõisates hurraal“ Muidugi mõista peab h-d hääldama ainult seal, kus ta praegu olemas, nii siis mitte „hästi hõeldud“, vaid „hästi öeldud“, mitte „hilus, haeg, huks, horg“, vaid „ilus, aeg, uks, org“, h esimeses vältes sõna alul ja keskel tuleb hääldada pehmelt:

Harjutus:

- 47 hall, kahin, paha, tõhud, lehe, helin, vaha, hobune, lõhe, liha, haige, hull, hind, suhu, reha, himur, hõõritama, hõiskama, Võhandu, koha, tähe, mahe, hoop, hiilima, häirima, vähe.

Kui h-le järgneb konsonant, siis tuleb h-d hääldada pisut tugevamini, üsna vähekesese palataliseerides, mitte aga nii palju nagu k ees.

Harjutus:

- 48 kõhna, ähmi, kihnu, kohtu, kõhkvel, kohke, kahju, lahja, pihlak, taht, mõhk, sahkerdama, rehken-dama, rihm, vihm, pahk, pähkel, kuhja, kahte, lihtne, oht, lõhn, kahvatu, sihvakas, nähvi, kihva, tühja, pahk, ahmima, ehtima, jahvatus, juhm, puhk.

h ja v ühendust ei tohi hääldada ff-ina.

Harjutus:

- 49 sihvakas, rahvas, krahv, kahvatu, kihv, lõhvard, sähvima, jahvatus, kõhvitsema, kohvi, lähvad, tahvel, lihvima, suhvel, tuhvel, kehva, kihv.

Õpitaгу häaldama h-d kergel ja üliraskel astmel:

Harjutus:

- 50 keha—kehha, lõhe—lõhhe, nohu—nohhu, tühine—tühja, kiha—kihha, eha—ehha, naha—nahka, raha—rahha, pahe—pahhe, kaha—kohha, põhjata—põhjama, lohe—lohhe, iha—ihha, põhu—põhku, koha—kohha, reha—rehha, laha—lahha, õhetus—õhhe, kahlata—kahlama, kehvake—kehvade, sähvi—sähvima.

Üldharjutus:

- 51 hihitab, hahatab, hommiku kahvatas. Ahk, hallnahkne hobune himuralt ahmib rohtu kehha. Kõhkvel-kõhkvel hiilib kihvtine hunt, ponnahtub, võpahtub õhtust ehha. Uhke vaher ohkab kõhna lehma ahmides lehti. Tühjas hiies, allika kohal sihvakas haab hirmub pihlaka kahinast.

S-häälik

on susisev häälik. Teda hääldades ei tohi suunurki kiskuda ebaloomulikult tahapoole, mis suule annab väga ebaesteetse välimuse ja s-i teeb liig teravaks, vilistavaks. Et s-ile leida parajat pehmet kõla, hääldatagu mitu korda järjest mitmes kõvaduses, nii pikalt nagu ühel õhutagavaral jaksab.

Harjutus:

52 s — — — — —

ja kuulatagu, missugune toon on hohane üldisele kõnetoonile, siis hääldatagu selle tooniga, kuid sosinal.

Harjutus:

53 s — — — — a — — — —
 s s s s s s — — — — a
 as — — — — as — — — — as
 s — — — — as — — — — a
 s s s s — — — — a — — — — s

Eelmisi harjutusi tehtagu mitu korda järjest ja iga vokaaliga.

Kes s-i hääldades keelt laseb hooletult ümber logelda ja keele otsa unustab hammaste vahele, sünnitades seeläbi puidi s-i ja teatava libistades rääkimise, tehku järgmiselt: seadku keel t hääldamise kohaselt, tõmmaku keel nüüd niivõrd tagasi, et keele otsa ja ülammaste vahele jääb õige kitsas pilu ja katsudes kogu tähelepanu pöörda keeleotsale, et see seatud kohast ei liiguks, lasku õhul vabalt läbi suu välja voolata. Seda tehtagu niikaua, kui keele õige seisukoht on kindel. Siis tehtagu kõiki eelpool märgitud s-i harjutusi, alates pikkamisi ja lõpetades nii kiiresti kui võimalik. Siis katsutagu s-i siduda t- ja d-ga:

Harjutus:

- 54 otsa, vatsa, vits, katsuma, mätsima, õndsas, sutsuma, pätsima, kõntsa, klantsima, leitse, muiste, kaste, lõusta, kaudse, paiste, puistama, liist, saatsin, viitsima, õudse, seitse.

Neid harjutusi tuleb teha seni, kuni s on igast ebakõlast vaba ja puhas.

Kes s-i hääldab teravasti, peaaegu vilistades, nii et see kuulates hakkab segama, muutub domineerivaks ning hulga teisi häälikuid oma sisinaga otse surmab, see lugegu järgmist harjutust, sealjuures pidades silmas, et keele esiselg ei tõuseks liig suulae poole, vaid lamaks võimalikult vabalt suukoopas, ja ainult keele ots tõuseks, ja et õhuvool oleks vähem tugev ning pilu keele otsa ja ülammaste vahel suurem:

Harjutus:

- 55 siga, suga, sala, süsi, sööstma, soo, suu, sisin, vasak, visin, sada, sodi, sile, moos, pistma, paistma, süü, sasi, sits, osta, kosu, saksa,

suksu, sosin, sosi, vassi, lössi, sisask, passe, tasse, kussutama, kassa, kes see, kus see, õssi, kas see.

Esimeses vältes s-i vene 3-na, s. o. kõlavalt hääldamine on lihtsalt paha harjumus. Et sellest vöörduda, loetagu järgnevat harjutust, pidades meeles, et s ei tohi olla kõlaline.

Harjutus:

- 56 tasa, sina, asi, visa, kasin, osutama, tasase, sisulise, osi, rasvane, kisa, lase, risu, vusisema, sai, sisu, roosi, siis, lüsi, roosi, varsa, torisesid, sale.

Samuti hooletus ja harjumus on s-i vene 11-na hääldamine. Loetagu järgnevat harjutust ja pandagu tähele, et keele ots ei tõmbuks suu põhja, vaid oleks oma õigel kohal, s. t., et keele ots tõuseks ülhammaste lähedale. Alguses katsutagu s-i hääldada teravasti, pärast aga, kui häälik on õigel kohal, lastagu veidi tagasi.

Harjutus:

- 57 viise, liisist, pisikesi, sisisesid, siis, liisk, tasane, nisi, tasaseid, suga, sügisesi, kaasasid, otsuseid, kestes, meistrist, kutsusid, riisi, susisesid, vististi, saasta, soosaari, laastulisi, vaskseid, suitsusid, passisid, tassid, kassa, seisid vastastikku.

Õpitagu hääldama s-i kergel, raskel ja üliraskel astmel.

Harjutus:

- 58 kasi, kasse, kassi; tasa, tassi, tasse; pesa, pessaga, pessa; vasin, vassi, vassida; susi, sussi, susside; asi, assi, asside; istu, istuda; masin, mässu, mässude; lasi, lassi, lasside; kesa, kessa; osa, ossa; püsi, püssi, püsside; usin, ussi, usside.

Üldharjutus:

- 59 sisisesid, sosisesid, sahisid, susisesid süüse sulet saksa sellid; söötsid suisa ussi pessa. Äsja sai siis sellest sapist suur ja sala vastassüsi;— kasvas, sirgus, paisus, sobis, askeldusse sõge siirdus. Siiski sesse suitsusinna suutsid saata seitse sapsu püssisuusta sarnast segu, mis vast oskas seada suuna. Sisin, sosin, sahin, susin soikus saksa selle sussa.

v ja f häälik

v on kõlaline, f kõlata hammashuuleline piluhäälik, f ei ole küll eesti keele häälik,

kuid kaunis palju tarvitusel keeles olevais vöörsönades. v on jõuliselt palju nõrgem ja pehmem kui f.

Harjutagu vahet tegema pehme, kõlava v ja terava, kõlatu f-i vahel.

Harjutus:

- 60 vasak, fassaad; vigur, figuur; vaba, fabula; vahva, safraan; vadistav, fotograaf; kraaviga, graafika; voo-nake, foneetika; värav, atmosfäär; v-d ei tohi hääldada huulhuuleliselt, s. t. b lähedaset.

Harjutus:

- 61 taba, tava; kibin, kivin; kaba, kava; soovima, sobima; subisema, suvi; laba, lava; vaevalt, vaibuma; kõba, kõva; savin, sabin; loobuma, loovutama.

Kõlatu v sõna lõpul s ja h järel tuleb hääldada õige piiratud kõlaga.

Harjutus:

- 62 rasv, kasv, ahv, tõhv, nähv, sähv, pahv, kasv, rihv, rehv, nisv, kohv, kesv, kehv, mahv, rehv, tohv.

Harjutagu hääldama v-d kergel ja üliraskel astmel.

Harjutus:

- 63 kivi, kivvi; kõva, kõvva; suvi, suvve; iva, ivva; kava, kavva; lävi, lävve; lava, lavva; tüvi, tüvve; savi, savvi; lövi, lövvi; püvi, püvve; hüva, hüvva.

Üldharjutus:

- 64 vaevalt viivuks veavad vahid vana vangi ravvast võre vaat' ma võim-sat havva-võlvi. Kivvi vajut värvit ravvast vöö või vöödik avar tüvi. Valvur, uvves vormi kuvves, vir-galt võtab võre—vaeva, avab, vangi valvel, voodi. Talvel vöi-vad värv ja tuvi hüva vilja võtta salvest.

I-häälik

I on väga ilus ja sümpaatse iseloomuga häälik. Teda peab katsuma hääldada hästi avali suuga, et kõla oleks ilusam. Kõigepealt katsutagu I-i hääldada, kas pulgakesega või muidu, hästi avali suuga.

Harjutus:

- 65 alla, ella, illa, olla, ulla, ülla, üle öle, ole, lall, lill, lull, loll, lell, lüll, läll, lillil, lallil, lolliil, lullil, ellel, lüllil.

I-i ei tohi hääldada liig taga, kurgus, nagu vene I-i sõnas „палуба“ (paluba). Et sellest loobuda harjutatagu: (Järgneb.)